

DIPLOMACIJA IN SPOLNA NEENAKOST

Povzetek. *Diplomatska dejavnost velja v sodobnosti še vedno kot tipično »moško področje«. V prispevku je ta značilnost pojasnjena kot posledica zgodovinsko dolgotrajne družbene neenakosti med spoloma. Z umestitvijo diskriminacije žensk v celovito družbeno organizacijo dela in z razkrivanjem usklajenega delovanja pomembnih institucionalnih mehanizmov reproduciranja seksističnega (androcentričnega) reda je možno iskanje odgovorov na vprašanje, zakaj so ženske v politiki še vedno podpredstavljene in zakaj je to opazno zlasti na bolj uglednih in močnih področjih v političnem odločanju. Takšen integralni pristop omogoča tudi razumevanje različnih prizadevanj mednarodnih organizacij zlasti v zadnjih desetletjih 20. stoletja (predvsem OZN) za odpravljanje diskriminacije žensk. V okviru širših družbenih okoliščin so obravnavane tudi postopne spremembe v diplomatski dejavnosti, katera z vključevanjem žensk na pomembne diplomatske položaje počasi izgublja enospolno podobo. Predstavitev vstopanja žensk kot aktivnih diplomatk (in ne le kot priveskov mož – diplomatov) v diplomacijo v ZDA je zgovorno ponazorilo trdovratnosti androcentrizma v sodobnosti in kompleksnosti ovir, s katerimi se srečujejo ženske diplomatke. Prispevek se končuje z orisom možnosti za vzpostavljanje spolno uravnotežene diplomacije v prihodnosti.*

Ključni pojmi: *androcentrizem, diplomacija, diskriminacija žensk, spolna neenakost, ženske v politiki*

Diplomacija kot pomembna in neločljiva sestavina urejanja odnosov med državami sodi med najbolj ugledna področja političnega delovanja sploh. Kot kažejo raziskave v novejšem času, je s stopnjo ugleda povezana tudi vsebnost neenakosti po spolu. Preprosto: kljub že vidni navzočnosti žensk v političnem odločanju po vsem svetu je njihov delež majhen ali pa jih na najbolj uglednih področjih, kot so obramba, finance in zunanja politika, sploh ni. Čeprav se zlasti v zadnjih desetletjih stanje spreminja, še vedno

* Dr. Maca Jogan, zasluzna profesorica Univerze v Ljubljani.

** Mag. Maja Božovič, Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije.

prevladuje spolna asimetrija v razpolaganju s politično močjo. Tako so ženskam običajno prepuščena področja zdravja, socialnih in ženskih zadev, vzgoje, družine, kulture itd. (Paxton and Hughes, 2007: 98).

Diplomatska dejavnost kot orodje svetovne politike velja poleg znanosti in gospodarstva¹ še vedno za značilno »moško področje«. To se kaže v množičnem komuniciranju in tudi v strokovnem in znanstvenem diskurzu. Kot samoumevni nosilci te dejavnosti nastopajo »diplomati«, ki jih spremljajo »dame«. Ženske so na primer v učbenikih o diplomaciji skrčene na lepotni privesek moškega, zato se pojavijo le pri obravnavi pravil, ki določajo »oblačila dam« (Jazbec, 2009: 236). Takšna vključitev žensk v predstavljanje diplomatskega življenja je skrajno skrčena in celo popolnoma zanemarljivo neformalno družabno gospodinjsko vlogo »dame«, ki je sicer razumljena kot njena normalna dolžnost. Čeprav ženske tudi v diplomaciji opravljajo nezamenljivo koristno vlogo, ostaja ta kot »naravna« pretežno nevidna.

Nevidnost žensk v svetovni politiki je soustvarjala in utrjevala tudi znanost o mednarodnih odnosih,² kar pa zaradi učinkov feminističnega raziskovanja postaja vedno bolj predmet kritične presoje. Tako S. Smith in P. Owens (2007: 362) poudarjata: »Konec koncev ni bilo res, da bi bile ženske dejansko odsotne v svetovni politiki. Igrale so celo absolutno osrednje vloge, ali kot poceni delovna sila, ali kot prostitutke v okolici vojaških oporišč, ali kot žene diplomatov.«

To oceno je mogoče sprejeti kot »čisto resnico« in ne le kot eno izmed možnih interpretacij neulovljive in gibljive dejanskosti,³ kajti brez ženskega skrbstvenega dela ne bi bilo sploh mogoče nobeno (politično) delovanje. Preprosto, *conditio sine qua non* obstoja človeške družbe sploh je razmnoževanje vrste, katerega naravna predpostavka je obstoj dveh spolov in vrste dejavnosti, ki pa so urejene z družbenimi pravili.

Zato je vprašanje nevidnosti žensk v svetovni politiki neločljivo povezano s prevladujočo kulturo, z vsebino urejevalnih pravil, njihovimi tvorci in načini izvedbe v posamezni državi, skupnosti. Kljub globalni kulturni raznolikosti je pomembna skupna značilnost vseh kultur – diskriminacija žensk. Treba je iskati odgovor na vprašanje, zakaj v začetku 21. stoletja ostajajo skrbstvene⁴ (»ženske«) dejavnosti kljub izjemni in trajni koristnosti za celoto

¹ Po oceni avstrijskih raziskovalk E. Kreisky in B. Schröcker (1984: 403) je v nasprotju s tradicionalno oznako za tipično žensko področje delovanja – 3K (v nemščini: Kinder, Küche, Kirche; otroci, kuhinja, cerkev) mogoče tipično moško področje označiti s 3W (Wirtschaft, Wissenschaft, Weltpolitik; gospodarstvo, znanost, svetovna politika).

² Kot so pokazale različne raziskave v zadnjih desetletjih, je bilo ustvarjanje družbene nevidnosti žensk na »moških« (javnih) področjih, ki pa so bila edina zanimiva in primerna za »racionalno« znanost, obča značilnost moško pristranske (male-biased) znanosti (Jogan, 2001: 115–121).

³ To pomeni, da je zavestno opuščen postmodernistični pristop, za katerega so vsi drugačni pristopi »sumljivi, saj trdijo, da so odkrili neko temeljno resnico o svetu« (S. Smith in P. Owens, 2007: 367).

⁴ V novejši – v angleščini pisani – sociološki literaturi se je uveljavil pojem »caring« (npr. R. Crompton, 2006).

v senci dejanj »državnikov« (»states-men«). S tem je povezano vprašanje, kaj bi prinesla večja družbena enakost spolov, kako to zagotavljati na vseh ravneh ter vseh področjih in zakaj učinki niso pogosto (dovolj) skladni s pričakovanji o odpravljanju družbene neenakosti spolov.

V pričujočem prispevku bo osrednja pozornost usmerjena najprej na jedrnat oris širših družbenih okoliščin, ki prispevajo k trdoživosti tradicionalne delitve dela po spolu, v nadaljevanju pa bo predstavljen primer postopnega vključevanja žensk v diplomacijo ene države.

Trdoživost tradicionalne delitve dela in diskriminacije žensk

Katero koli področje človeškega delovanja analiziramo z vidika spolov, se zanesljivo pokažejo znaki neenakega družbenega položaja moških in žensk. Zlasti je pomembna asimetrična razporeditev moči oziroma oblasti v prid moškim, katere učinki so vidni tako v javni kot v zasebni sferi. Da se ženske konec 20. stoletja tudi na najvišjih položajih v politiki srečujejo z ovirami, ki izhajajo iz njim pripisane tradicionalne vloge, kažejo podatki velike mednarodne raziskave⁵ o značilnostih političnih elit. Tako ima na primer značilno manj žensk kot moški partnerja (92,2 % : 76,4 %); moški imajo več otrok kot ženske (v poprečju 2,24 : 1,87); ženske so bolj obremenjene z družino ali pa je sploh nimajo (in se tako vsaj delno izognejo tradicionalni vlogi), ženske morajo pogosto žrtvovati svoje osebno življenje. In ključno spoznanje skupine raziskovalk in raziskovalcev te raziskave: kjer so sprejete afirmativne politike, se povečajo možnosti za ženske (Vianello and Moore, 2004: 188).

Govor o diskriminaciji žensk torej ni zastarel. Odgovori na vprašanje o vzrokih tega pojava pa so pogosto preveč preprosti in/ali se stekajo v poudarjanje ene razsežnosti, denimo, da je diskriminacija žensk posledica stereotipov, socializacije, kapitalizma itd. Če bi šlo res le za en sam ključni dejavnik, potem bi bilo verjetno vprašanje diskriminacije hitro rešeno. Če hočemo resneje odgovoriti na gornje vprašanje, moramo upoštevati celotno kulturo in družbeno strukturo ter njuno delovanje na vseh ravneh, od oblikovanja osebnostne identitete in družbene vloge posamezne osebe prek različnih urejevalnih do nadzornih institucij v družbi. Tradicionalno pa družbena struktura ni plod človeka nasploh, temveč je (bila) seksistično⁶ oblikovana in deluje predvsem po meri enega spola – moškega. Za razumevanje

⁵ V primerjalni raziskavi političnih in ekonomskih elit, ki je zajela 27 najbolj industrializiranih demokratičnih držav (vključno s Slovenijo), je potekalo zbiranje podatkov v letih od 1993 do 1995. V vsaki državi je bilo anketiranih skupaj 60 oseb, od tega 30 iz vrst najvišjih nosilcev oblasti (po 15 moških in 15 žensk) in v enaki sestavi in obsegu še iz ekonomske elite. Glejte: Mino Vianello and Gwen Moore (2004).

⁶ Pojem seksizem ne zajema le ene razsežnosti družbenega delovanja, temveč je – podobno kot rasizem – vsebinsko širši pojem. Seksizem je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih usakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol (Jogan, 2001:1).

sedanjih pojavov diskriminacije po spolu je zato potreben vsaj skop oris tistega načina organiziranja družbe, ki je (v zahodni civilizaciji) prevladoval več tisoč let.

Čeprav so v sodobnosti mnogi zunanji izrazi moškosrediščne kulture manj vidni ali jih več ni, pa to še ne pomeni, da bi bil androcentrizem⁷ izkoreninjen. V začetku 21. stoletja lahko govorimo le o začetni stopnji erozije te vrste seksizma. Erozija pa nikakor ni posledica neke »naravne« evolucije ali samodejnega moralnega spreobračanja nosilcev prednostnih položajev, temveč plod dolgotrajnega in napornega organiziranega delovanja predvsem podrejenega spola v zadnjih dveh stoletjih, zlasti pa v zadnjih desetletjih 20. stoletja.

Prav nič presenetljivo ne more biti, če (in ko) v sodobnosti odkrivamo najrazličnejše izraze učinkov pretekle seksistične delitve dela, ki jih nedvomno ne moremo razumeti zgolj kot neke naključne ostanke. Delitev dela in osebnostnih lastnosti po spolu je bila namreč (v vseh sistemih gospodovanja) strogo zamejena, utrjevana in nadzorovana tako, da so bili moškim dodeljeni javna sfera in hierarhično višje mesto ter nadrejen položaj ne le v javni, temveč tudi v zasebni sferi. Vse prednosti so (bile) moškim institucionalno zagotovljene, čeprav neenako glede na socialni položaj, na kar opozarja tudi ameriški sociolog M. Messner (1997: 59).

Družbeno nujne in neprekinjene dejavnosti pri zagotavljanju obstoja posameznika in vrste so bile določene kot ženska dela in nižje vrednotene v primerjavi z javnimi (moškimi). Poudarjanje koristnosti ženskega delovanja in njihovih posebnosti je služilo kot opravičilo za instrumentalizacijo žensk in za njihovo izključevanje iz javnega prostora. Ženski je bila določena vloga (u)domače(ne)ga bitja, ki je primarno (»po naravi«) mati in gospodinja ter prenašalka (spolno neenakih) vzgojnih vzorcev. V glavnem je bilo zaželeno in obvezno, da so ženske nastopale kot instrumenti – »govoreča orodja«, vendar tudi v vlogi orodja zelo omejeno govoreče. Kot nasprotje vlogi deseksualizirane ženske matere (in udomačene služabnice), ki skrbi za »narejanje ljudi«, je v zahodni civilizaciji nastopal lik ženske skoncentrirane seksualnosti (»grešnice«), ki je deloval kot usmerjevalno sredstvo za ponotranjanje prve družbeno koristne vloge. Podobno kot moške prednosti so (bile) ženske prikrajšanosti institucionalno varovane in neenako obsežne glede na socialni položaj (Jogan 1990: 33–45).

Zlasti za zadnja desetletja 20. stoletja je značilno, da prevladujejo neuravnotežene družbene in kulturne določilnice vsakdanjega življenja, kar pomeni za tiste, ki vstopajo v nove, netradicionalne vloge, posebno, dodatno breme. Seveda je to breme spet spolno neenako razporejeno: medtem ko

---

⁷ Pojem »androcentrizem« je bolj ustrezen kot »patriarhat« (ki ga še vedno uporablja veliko družboslovcev in družboslovk) zato, ker zajema moški spol v celoti, neodvisno od očetovske vloge; moški je kot pripadnik spola imel določene prednosti pred ženskim spolom, pa če je bil oče (»patriarh«) ali ne.

pri ženskah prevladuje materialno in moralno nadobremenjevanje («dvojn» ali celo »trojna« vloga), je pri moških bolj navzoče moralno obremenjevanje⁸. Vstop žensk v javni prostor je namreč praviloma potekal po seštevalnem načelu (= tradicionalna + nova vloga), torej je šlo za pogojno vključevanje v javni prostor. Preprosto to pomeni, da ženske lahko delujejo javno na različnih področjih pod pogojem, da se zavedajo svoje primarne vloge (v zasebnem prostoru).

Ta model družbene vloge žensk je še vedno – kljub nekaterim spremembam – dokaj trdno usidran kot bolj ali manj samoumevna predpostavka celotne organizacije življenja. V sodobnosti se vedno bolj utrjuje spoznanje, da vstopanja žensk v javno delovanje ni spremljalo enako obsežno vstopanje moških v zasebni prostor. Za moške v glavnem ne velja seštevalni princip kot samoumevni imperativ organizacije življenja. Tisti (še vedno redki), ki pa začenjajo uresničevati novo vlogo, so v neuravnoteženih okoliščinah pogosto deležni predvsem negativnih moralnih »nagrad« v obliki zasmehovanja in zasramovanja. Takšno nagrajevanje korenini v institucionalnem redu, ki še ne vključuje dovolj prerazporeditvenega načela, po katerem imata oba spola enakomerno določene odgovornosti in obveznosti na vseh področjih delovanja – torej od partnerske skupnosti, družine do »visoke« državne in tudi svetovne politike.

Zaradi tega razmika med ženskim in moškim vzorcem delovanja in osebne identitete se večina žensk v sodobnosti srečuje z napetostjo, ki jo vzdržuje na eni strani težnja po neodvisnosti in samostojnosti, podprta s pravnim priznanjem enakosti, na drugi pa dejansko slabši položaj (nadobremenjenost) v razporeditvi vseh nujnih eksistencialnih del. Odpravljanje napetosti (in konfliktov) pa ni odvisno le od individualne neseksistične usmeritve in pripravljenosti za spreminjanje, temveč od hkratnega učinkovanja vseh sestavin »objektivne« institucionalne urejenosti.⁹

Da bi laže razumeli sodobne značilnosti, je treba vedeti, kako se je skozi stoletja celovito utrjeval androcentrični red z vključeno strogo delitvijo prostorov in družbenih vlog ter osebno identitet. Ta proces ponazarja naslednja slika.

Če upoštevamo celovitost in dolgotrajnost¹⁰ institucionalnih učinkov na oblikovanje spolno različnih identitet in vlog, potem ni naključje, da v sodobnosti obstaja vrsta kazalcev, ki pričajo o tem, da so ženske na različnih

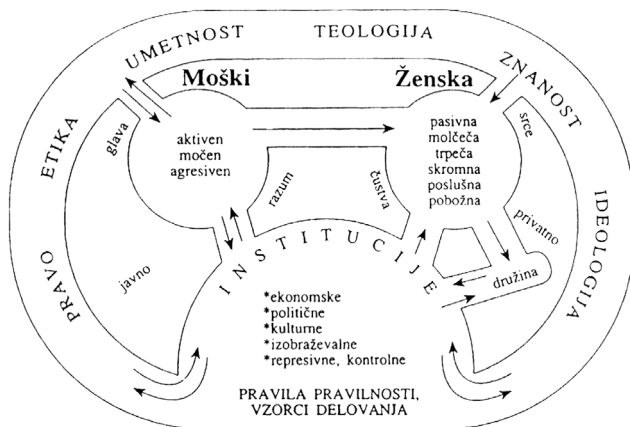
⁸ Kot primer lahko navedemo zasmehovanje in oviranje tistih moških, ki hočejo deliti dopust za nego otroka z materjo v obsegu, ki presega samo za očete določeno in neprenosljivo količino dni.

⁹ Gotovo ni odveč podatek, da je nemški sociolog Georg Simmel že leta 1911 zapisal enačbo »objektivno = moško«. Dolga desetletja se ni niti v sociologiji niti v drugih družboslovnih vedah nihče zmenil za to odkrito znanstveno spoznanje (oz. priznanje) (Jogan, 1990: 13).

¹⁰ Skozi stoletja so imele praktično monopolno vlogo pri oblikovanju ženske identitete in družbene vloge religijske razlage oziroma cerkve. Če upoštevamo le najpomembnejše svetovne religije, vidimo, da je v »svetih« besedilih povesod ženska strogo določena kot nesamostojna, odvisna od moškega (očeta, moža,

področjih javnega delovanja prikrajšane (diskriminirane). Ob tem, ko se je v drugi polovici 20. stoletja povečala izobraženost žensk, se njihova prikrajšanost kaže predvsem v šibki navzočnosti v političnem delovanju. Prav to področje pa je odločilno za določanje nujnih primarnih (pravnih) temeljev organizacije vsakdanjega življenja.

Slika 1: Reprodukcijski androcentrični družbeni red

Vir: Jogan, 2001: 2

Podpredstavljenost ženskega spola v političnem delovanju je svetovni pojav in se izraža tako v deležih žensk v parlamentih, vladah in drugih telesih odločanja v posamezni državi kakor tudi v zastopanju tistih družbenih vprašanj, ki zaradi ženske »pristojnosti« veljajo kot javno nepomembna in jih »states-men« potiskajo na raven zasebnosti. Pogosto se izključevanje žensk iz političnega odločanja opravičuje tudi z njihovo posebno »naravo« (identiteto), češ da so preveč čustvene, premalo racionalne in sploh, da je treba »nežni spol varovati« pred surovostjo politike.

Pridobitev političnih pravic torej ni (bila) neka evolucijska danost, ki bi jo prinesla »modernizacija« po sebi, niti ni (bila) darilo blagosternih nosilcev družbene moči in oblasti. Glede na celovito prepletenost vsega družbenega delovanja z »moško normo« in spričo prevladovanja tradicionalnih vzorcev delitve dela je tudi razumljivo, da so same zakonske določitve političnih

sina) in s tem kot poslušna in podrejena (Smrke, 2000: 83 – Manujev zakonik, 175 – judaizem; Jogan, 1986, Jogan, 2005: – krščanstvo in Katoliška cerkev). Kljub temu da so znotraj posameznih religij nekatere razlike v cerkvenih doktrinah in praksi glede odnosa do žensk, kar se lahko pozna tudi v stopnji dejanske neenakosti med spoloma (npr. znotraj krščanstva je bolj sovražna usmeritev katoliške kot protestantske usmeritve – Paxton and Hughes, 2007: 108–113), so religijske razlage priročno in preskušeno sredstvo zagovarjanja androcentrične tradicije. V času sekularizacije je vlogo religij delno prevzela (zlasti) družboslovna znanost (Jogan, 1990: 46–68 in 151–189). V zadnjih dveh desetletjih pa postajajo spet zelo dejavne fundamentalistične smeri nekaterih religij (zlasti islama in krščanstva).

pravic žensk šele prvi nujni pogoj za njihovo popolnejše vključevanje v politično odločanje. Če te pravice niso podprte z vsestranskim sistemom ukrepov, ki zagotavljajo in nadzirajo njihovo dejansko uresničevanje, potem se delovanje utrjenega androcentričnega reda nadaljuje. Temu spoznanju v prid govori tako »normalna« razvojna pot mnogih »starih demokracij« kot tudi novejša zgodovinska izkušnja postsocialističnih držav.¹¹ V Evropi so se uravnoteženi udeležbi približale skandinavske države, Švedska pa je z uresničeno spolno izenačeno udeležbo že zgled za države po vsem svetu.

Spoznanje o resnejšem nadzorovanju in zagotavljanju enakih možnosti (in enakih rezultatov) za ženske in moške na vseh področjih življenja in dela se je v zadnjih desetletjih prebilo med prvovrstna vprašanja svetovne politike in – pogosto tudi kot posledica tega dejstva – bolj ali manj intenzivno v politično delovanje posameznih držav in državnih zvez.

Pomembno vlogo v svetovnem ozaveščanju glede družbene enakosti spolov je brez dvoma odigrala OZN, ki se je že v *Ustanovni listini* (1945) zavzela za »spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero ...«. Svetovna prizadevanja za enakost žensk je spodbudilo *Desetletje OZN za ženske: enakopravnost, razvoj in mir* (1976–1985), zlasti pa sprejem *Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk* (1979).¹² Ta konvencija, ki vsebuje tudi natančno opredelitev »diskriminacije žensk«, je podlaga za redno (najmanj vsaka štiri leta) nadzorovanje držav članic glede uresničevanja priporočil OZN. Da bi se okrepila odgovornost držav za odpravljanje diskriminacije, je Generalna skupščina Združenih narodov 6. oktobra 1999 sprejela *Opcijski protokol h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*.

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je izredno pomemben dokument, saj natančno določa odgovorne nosilce za zagotavljanje in uveljavljanje (državnih) ukrepov (s podpornimi mehanizmi) za uresničevanje enakosti spolov. Je tudi eden najširše sprejetih dokumentov OZN, saj jo je do marca 2005 ratificiralo 180 držav. Upravičeno jo zato nekateri označujejo kar kot »mednarodno listino o pravicah žensk«. (Paxton and Hughes, 2007: 185) Učinkovitost te konvencije potrjujejo tudi izsledki velike primerjalne raziskave položaja žensk v 123 državah v obdobju od 1981 do 2003: države, ki so ratificirale konvencijo, so v času po ratifikaciji bolj zmanjšale neenakost spolov kot države, ki je niso podpisale (Paxton and Hughes, 2007: 187–8).

¹¹ Z odpravo socialističnih podpornih ukrepov, ki so prispevali k večjemu vključevanju žensk tudi v politično delovanje, se je v času tranzicije povsod očitno zmanjšala udeležba žensk v političnem odločanju (Antić, 2000: 127–139).

¹² V pisni obliki je ta konvencija v slovenščini dosegljiva npr. v priročniku *Pot k enakosti spolov* (Ljubljana: Urad Vlade RS za enake možnosti, 2007) ali pa v zbirki dokumentov *Poročila Slovenije po mednarodnih pogodbah Združenih narodov o človekovih pravicah* (Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 2008, str. 433–442; na str. 443–447 je dodan *Opcijski protokol h Konvenciji ...*).

K uresničevanju ciljev Konvencije so v zadnjih desetletjih prispevale različne dejavnosti OZN, zlasti svetovne konference. Na svetovni konferenci v Nairobiju (1985) je bilo načelo integracije spolov dejansko vneseno kot cilj v razvojno politiko. Deset let pozneje, na Četrtni svetovni konferenci o ženskah v Pekingu (1995), pa je bil ta cilj, ki so ga dolžne uresničevati države članice, formalno sprejet v sklepne dokumente.

Ob raznolikih prizadevanjih OZN in drugih organizacij za povečevanje enakosti spolov na vseh področjih in na vseh ravneh v sodobnem svetu in ob upoštevanju vloge političnega odločanja se postavlja vprašanje, ali bi in kako bi večja udeležba žensk na vodilnih političnih položajih sploh prispevala k spremembi (svetovne) politike. Odgovori, ki se opirajo na posamične primere žensk na najbolj odgovornih političnih položajih v nekaterih državah¹³ iz zadnjih desetletij, niso enotni in taki tudi ne morejo biti. Prispevki žensk, vodilnih političark, se namreč razpenjajo od tistih, ki so blizu poenostavljenim pričakovanjem, da so vse ženske po sebi dobre in altruistične, do tistih, ki presegajo značilnosti moškega voditeljskega vzorca (in s tem pravzaprav izničujejo potrebo po povečevanju števila žensk na vodilnih mestih v politiki)¹⁴. To preprosto dejstvo opozarja, da prispevka vodilnih žensk v političnem odločanju ni mogoče ločiti od drugih determinant, kot so razredna, rasna, verska in drugačna pripadnost.

Kljub vsebinski raznolikosti v političnih usmeritvah žensk na vodilnih položajih v politiki pa so nekatere raziskave razkrile posebnosti ženskega delovanja, ki so vredne pozornosti nasploh, posebej pa še z vidika urejanja skupnega življenja po načelih trajnostnega (vzdržnega) razvoja. Tako so ženske na vodilnih mestih v politiki po podatkih raziskave o političnih elitah v 27 industrijsko najbolj razvitih državah konec 20. stoletja (Vianello and Moore, 2004) manj tržno usmerjene kot moški in bolj naklonjene državnim ukrepom za pravičnejšo razporeditev virov, bolj demokratično in enakostno usmerjene ter tudi bolj občutljive za diskriminacijo; po raziskavi v ZDA (Conover and Sapiro v Paxton, 2007: 95) pa so ameriške ženske voditeljice v 20. stoletju manj kot moški voditelji naklonjene sodelovanju ZDA v vojaških posegih. O manjši napadalnosti (ki je sicer pričakovana lastnost moških politikov) žensk na vodilnih političnih položajih govori tudi naslednji podatek: v obdobju od 1960 do 1990 v desetih mednarodnih krizah, v katerih so bile

---

¹³ *Ženske na vodilnih položajih so (bile) izjemno redek pojav. Leta 1980 je bilo npr. na svetu med 1000 voditelji le pet žensk. V zadnjih desetletjih (od 1960, ko je Srimavo Bandaranaike postala voditeljica moderne države, do vključno 2006) je bilo vseh žensk na takšnih položajih (predsednice vlad ali predsednice držav) le 30 (Paxton and Hughes, 2007: 80–85).*

¹⁴ *Kot primer ženske voditeljice, ki je dejansko delovala zelo maskulinistično, lahko vzamemo Margareth Thatcher. Znanih je več krilatic o njej, npr. »Maggy Thatcher the Milk Snatcher« (ker se je trudila za odpravo mlečnih malic v šolah). O drugače usmerjenih voditeljicah več v Paxton and Hughes (2007: 90–96).*

tudi države z ženskami na vodilnih položajih, ženske voditeljice niso nikoli povzročile krize (Caprioli and Boyer v Paxton ... 2007: 95).

Ne glede na usmerjenost žensk na vodilnih mestih v političnem odločanju pa se je večina prvoprstopnic srečevala z različnimi ovirami. To je (bilo) značilno tudi za ženske, ki so vstopale v ugledno diplomatsko delovanje kot aktivne nosilke in ne le kot »dame«. O zapletenosti in težavnosti prodiranja žensk v diplomatsko moško trdnjavo govori primer ZDA. Te izkušnje je vredno spoznati, kajti še na začetku 21. stoletja je med vsemi zahodnimi industrijsko najbolj razvitimi državami prav v ZDA daleč najbolj sprejeto stališče, da so »moški boljši politični voditelji« kot ženske (po podatkih World Values Survey 2000 v Paxton and Hughes, 2007: 115–6).

Diplomacija kot »moška trdnjava«: primer ZDA

Vprašanje položaja žensk v ameriški zunanji politiki je bilo v raziskovanju (pre)dolgo ignorirano in zapostavljeno. Diplomacija je bila zgodovinsko gledano vedno in povsod stvar moških. Ženskam ni bil omogočen vstop v diplomatske in konzularne službe do leta 1933, ko je 13 držav, med njimi tudi Nikaragva in Turčija, imelo v svojih diplomatskih vrstah ženske predstavnice. Ženske so bile večinoma posredno (kot »dame«) vključene v diplomatsko življenje prek svojih mož, ki so zasedali diplomatska mesta. Skrbele so za rezidence, diplomatske sprejeme, vzpostavljale stike z ženami diplomatov iz drugih držav itd. (Chang Bloch, 2004). Tako je v poznih 30. letih 20. stoletja britansko zunanje ministrstvo pripravilo raziskavo, ki jo je končalo z mislijo: »Glede na to, da so ženske že brezplačno zaposlene v diplomatski mreži kot soproge in hčerke, zakaj bi jih bilo treba plačevati?«

Vendar pa ima tudi aktivni in celosten vstop žensk v diplomacijo (tanke) zgodovinske korenine. Svetovna zgodovina ženskih diplomatk vsebuje imena, kot so Katarina Stopia, švedska veleposlanica v Moskvi v letih 1632 in 1634; Renee du Lac, francoska diplomatka, ki je bila poslana na Poljsko leta 1646; Aleksandra Kolontaj iz Sovjetske zveze, ki je službovala v Oslu najprej od 1921 do 1924, v Mehiki od leta 1926 do 1927, ponovno v Oslu od leta 1927 do 1930 in v Stockholmu od leta 1930 do 1940; madžarska diplomatka Rosika Schwitter, ki je bila leta 1920 poslana v Ženevo; Vidžaja Lakšmi Pandit iz Indije, ki je službovala v Moskvi od leta 1948 do 1949, v ZDA med letoma 1949 in 1950, v Mehiki od leta 1950 do 1951 in v Veliki Britaniji od leta 1954 do 1956; Golda Meir iz Izraela, ki je službovala v Moskvi med letoma 1948 in 1949; Danka Bodil Begtrup, ki je službovala v Reykjaviku od leta 1948 do 1955 in pri OZN od leta 1956 do 1959; Alva Myrdal iz Švedske, ki je bila leta 1954 poslana v Indijo; Agda Rossel prav tako iz Švedske, ki je leta 1958 začela službovati pri OZN; Avstrijka Johanna Mondschein, ki je bila leta 1959 poslana v Oslo, itd. (Ketokoski-Rexed, 2004: 29).

»Pionirska« doba vstopanja žensk v diplomacijo ZDA

Če podrobneje pogledamo primer ameriške diplomacije, vidimo, da je bila zunanja politika ZDA vedno v domeni moških. V preteklosti namreč težko najdemo primere žensk, ki bi igrale pomembno vlogo v zunanji politiki ZDA. Ameriška diplomacija je »stara« približno 80 let. Leta 1922 je Lucile Atcherson kot prva ženska opravila diplomatski izpit in si tako zagotovila mesto na zunanjem ministrstvu. Ameriška diplomacija je potrebovala 25 let, preden je dobila prvo žensko veleposlanico. Predsednik Truman je namreč leta 1949 na veleposlaniško mesto na Danskem imenoval Eugenie Anderson. Vendar Eugenie Anderson, ki je veleposlaniško mesto zasedala do leta 1953, ni uspelo odigrati vidnejše vloge v zunanji politiki in ženskam utreti poti v ameriško zunanjo politiko (Sharma, 2003). Politika »femina non grata« pa se ni nanašala na administrativno osebje. Zelo malo moških je bilo namreč zainteresiranih za tajniška dela, tako da so bila ta vedno v domeni žensk.

V obdobju po drugi svetovni vojni so se na zunanjepolitičnem prizorišču začele pojavljati ženske, ki sicer s politiko niso imele zveze. Med njimi najdemo predvsem filmske zvezde in druge ženske, ki so nasprotovale vojni v Vietnamu. K večjemu številu žensk na zunanjepolitičnem področju je pripomoglo tudi povečanje števila žensk v t. i. »bolj vplivnih« poklicih, kot je na primer novinarstvo. Kot primer lahko navedemo urednico liberalnega časopisa »The Nation« Fredo Kirchway, ki je bila zelo aktivna na zunanjepolitičnem področju ZDA (Božović, 2004: 6).

Ena ključnih pionirk ameriške diplomacije je bila Eleanor Roosevelt, ki je od leta 1945 predsedovala Odboru za človekove pravice OZN. Z njeno pomočjo je *Splošna deklaracija OZN o človekovih pravicah* odsevala tudi ženske interese. Eleanor Roosevelt je prav tako pripomogla, da je Generalna skupščina leta 1948 sprejela omenjeno deklaracijo. Ko je Dwight D. Eisenhower leta 1953 postal predsednik, je nasprotoval Deklaraciji o človekovih pravicah in hotel »zaščititi ZDA pred Eleanor Roosevelt«. Eleanor Roosevelt je kljub temu nadaljevala svoje delo in izpostavila svetovni javnosti marsikatero – še danes aktualne – probleme mednarodne skupnosti (Božović, 2004: 6).

Začetki uveljavljanja žensk v ameriškem Kongresu ali natančneje v njegovem zunanjepolitičnem odboru, ki igra pomembno vlogo na zunanjepolitičnem prizorišču, so bili prav tako zelo težki in skromni. Po raziskavi univerzitetnega centra o ameriških ženskah v politiki Rutgers iz leta 1989 naj bi na podlagi dotedanjega tempa razvoja ameriške ženske potrebovale 410 let, da bi bil odstotek žensk v Kongresu v skladu z deležem, ki ga ženske predstavljajo v celotni ameriški populaciji. Ameriški senat, ki ima posebne pristojnosti na področju zunanje politike, ni imel do leta 1993 nikoli več kot tri predstavnice. Od leta 1960 do 1992 je bil delež žensk med nič in dva

odstotka. Nobena ženska tudi ni predsedovala senatnemu odboru za zunanje zadeve. Prav tako je skromen delež žensk na vplivnejših mestih na drugih področjih v ameriškem vodstvu.

Leta 1970 je bil znotraj State Departmenta ustanovljen ad hoc odbor, ki naj bi izboljšal položaj žensk v zunanji politiki ZDA. Ena njegovih članic je bila Mary S. Olmstead, ki je bila leta 1945 ena od prvih šestih žensk, ki so zasedale mesto v ameriški diplomaciji. M. Olmstead je bila prva ameriška veleposlanica v Papui Novi Gvineji. V času svojega službovanja je bila velikokrat priča primerom spolne diskriminacije. Postala je predsednica »Women's Action Organization«, ki se je v 70. letih zavzemala za izboljšanje položaja žensk v zunanji politiki (Božović, 2004: 7).

Tako je Homer Calkin v svoji študiji o State Departmentu iz leta 1978 prišel do ugotovitve, da nobena karierna diplomatka do leta 1978 ni bila imenovana na veleposlaniško mesto na eno glavnih, prvovrstnih diplomatskih mest (v ameriški diplomaciji se to imenuje »Class I Post«). V letih od 1957 do 1970 se je delež žensk v ameriški diplomaciji celo zmanjšal z 8,9 odstotka na 4,8 odstotka. Delež žensk na višjih mestih v State Departmentu je bil 3,3 odstotka (Jeffreys-Jones, 1992: 175).

Podatki o skromni zastopanosti žensk predvsem na višjih mestih v State Departmentu so pripeljali do tožbe. State Departmentu je bila očitana spolna diskriminacija (poglavje VII zakona o civilnih pravicah iz leta 1964) na vseh področjih: dodelitev službe, napredovanje, ocenjevanje dela, nagrade, odpuščanja itd. Z nekaterimi uslužbenkami na nižjih in srednjih položajih je prišlo do predhodnega dogovora. Na podlagi teh dogovorov je moral State Department pred koncem leta 1986 imenovati določeno število žensk, ki so se pritožile, in to na vse ravni v State Departmentu. Pri preostalih tožbah je maja in junija 1985 na okrožnem sodišču v Washingtonu potekalo sojenje. State Departmentu se je med drugim očitalo tudi to, da je bilo v letih od 1976 do 1983 preveliko število žensk imenovanih na konzularna mesta in disproportionalno na politična.¹⁵ Septembra 1985 je sodišče razsodilo, da uslužbenkam zunanjega ministrstva ni uspelo zbrati zadostnih dokazov spolne diskriminacije v State Departmentu. Obrambi je v veliki meri pomagalo dejstvo, da je State Department od leta 1975 začel srednjeročni načrt pozitivnih akcij oz. »Mid-Level Affirmative Action Program« in »Junior Officer Affirmative Action Program«. Oba programa sta imela za cilj povečanje števila žensk in predstavnikov manjšin v diplomatski službi. Okrožno sodišče je tako sklepalo, da so za State Department od leta 1976 značilna iskrena prizadevanja za izboljšanje položaja žensk v diplomaciji. State Department se je prav tako uspešno odzval na številne individualne in skupinske pritožbe uslužbenk ameriškega zunanjega ministrstva (Hoff-Wilson, 1992: 177–8).

¹⁵ Konzularna mesta so tradicionalno manj prestižna kot politična.

Položaj žensk v izvršilni veji oblasti tudi v začetku 80. let 20. stoletja ni bil preveč optimističen in njihov delež v ameriški zunanji politiki je bil še vedno zelo majhen. Takratni predsednik Ronald Reagan je sicer leta 1981 imenoval Jean Kirkpatrick za veleposlanico ZDA pri OZN, vendar je že ona sama pozneje izjavila, da se je počutila precej odrinjeno in da njen položaj v takratni administraciji ni bil močan. To se je še posebej nanašalo na zunanje-politične sestanke, ki so potekali v t. i. situacijski sobi (*»Situation Room«*) (Jeffreys-Jones, 1995: 174–5).¹⁶

Prihod *»self-made«* žensk v ameriško politiko in zaton vdov v politiki sta povečala možnosti za večji vpliv žensk na ameriško zunanjo politiko. Še vedno pa je obstajal precejšen delež žensk s sorodstvenim ozadjem.¹⁷ Nekatero raziskavo, kot npr. tista, ki sta jo opravili Nancy McGlenn in Meredith Reid Sarkees, so pokazale, da *»tradicionalne«* ženske podpirajo mir, ženske na oblasti pa so pripravljene igrati enako igro kot njihovi moški kolegi. Pri tem je vsekakor treba upoštevati, da so bile ženske v ameriškem zunanjem in obrambnem ministrstvu v času predsednikov Ronalda Reagana in Georgea Busha starejšega pod vplivom lojalnosti do njihovih moških nadrejenih. Pri izvoljenih ženskah je bilo nekoliko drugače, saj so bile odgovorne ljudem, ki so zanje glasovali, in ne samo vladajoči eliti. Sicer pa je tudi pri njih obstajal trend v 80. letih 20. stoletja, da so se z leti približevale moškim pogledom (Jeffreys-Jones, 1995: 189).¹⁸

Leta 1988 je na predsedniških volitvah zmagal podpredsednik v Reaganovi administraciji George Bush starejši. Njegova *»vroča«* vojna v Perzijskem zalivu mu je resda na začetku prinesla veliko popularnost, vendar je bila dolgoročno gledano to zanj zelo slaba odločitev. Predsednik Bush starejši je bil precej nenaklonjen do žensk, kar se je kazalo na področjih kot na primer zdravstveno zavarovanje, blaginja, porodniška, splav. Ženske so sestavljale 54 odstotkov celotnega volilnega telesa, tako da je svojo do žensk neprijazno politiko v veliki meri plačal s porazom na naslednjih predsedniških volitvah leta 1992, ko je zmagal demokratski predsedniški kandidat Bill Clinton. Bill Clinton je dobil 45 odstotkov ženskih glasov in 41 odstotkov moških.¹⁹

¹⁶ Jeane Kirkpatrick je na to temo izjavila: *»I don't think there had ever been a woman in that room before because the male monopoly had been so complete.«*

¹⁷ Tako je bila npr. republikanka Nancy Landon Kassebaum članica senatnega odbora za zunanje odnose. Bila je hčerka Alfreda M. Landona, liberalnega republikanca, ki je v času ameriške administracije vodil zunanjepolitični odbor o afriških zadevah. Nancy Landon Kassebaum je bila v poznejšem obdobju ena izmed oblikovalk politike omejenih ekonomskih sankcij do Južnoafriške republike. To je bil namreč poskus pritiska na tamkajšnje vodstvo, da konča s politiko apartheida in rasne diskriminacije (Jeffreys-Jones, 1995: 187).

¹⁸ Kar precej žensk se je trudilo, da bi bila njihova podoba bolj *»moško«* usmerjena. Tako je npr. senatorka iz Kalifornije Dianne Feinstein leta 1992 javno podpirala smrtno kazen. Bodoča guvernerka Teksasa Ann Richards se je pojavljala na televizijskih reklamnih spotih oblečena v lovsko oblačila, pri sebi pa je nosila orožje. Na tak način je hotela pokazati, da je enako dobra kot kateri koli moški v Teksasu (Jeffreys-Jones, 1995: 189).

Bill Clinton je tako tudi imenoval prvo žensko državno sekretarko. Gre za Madeleine Albright, ki je v ameriško zunanjo politiko vnesla nekoliko drugačno perspektivo, na katero je vsekakor vplivalo dejstvo, da je ženska. Madeleine Albright, ki je pred funkcijo državne sekretarke opravljala funkcijo veleposlanice ZDA pri OZN v New Yorku, je med svojim mandatom izpostavila ženske teme, česar ni storil noben drug državni sekretar pred njo. Predsednik Clinton je marsikatero zunanjepolitično dejavnost prepustil tudi svoji soprogi, prvi dami ZDA, Hillary Clinton, ki je skupaj z državno sekretarko Madeleine Albright prepotovala velik del sveta in predstavljala zunanjepolitične poglede ZDA ter se zavzemala za spoštovanje človekovih pravic, s poudarkom na pravicah žensk. Dokajšnje presenečenje je z imenovanjem Condoleeze Rice, kot prve ženske svetovalke za nacionalno varnost, povzročil tudi republikanski predsednik Bush ml. (Božović, 2004: 7). Potem ko je predsednik Bush ml. zmagal tudi na drugih predsedniških volitvah leta 2004, je Condoleezza Rice postala druga državna sekretarka v zgodovini ZDA.

Nova ameriška administracija

Trend ženskih državnih sekretark se nadaljuje tudi pri novem ameriškem predsedniku Baracku Obami, čigar otroška in najstniška leta so bila zaznamovana z močnima ženskama, materjo samohranilko in staro mamo. Na mesto državne sekretarke je bila namreč imenovana njegova srdita tekmica v demokratski predsedniški kampanji, Hillary Clinton.

Mnenja o tem, koliko bo Hillary Clinton v svojem zunanjepolitičnem delovanju resnično vpletala in zastopala ženske teme, so različna. Kritiki Hillary Clinton opozarjajo na dejstvo, da je bila ena tistih senatorjev, ki so podprli vojno v Iraku. Slednja pa je imela grozovite posledice na položaj iraških žensk. Med drugim zato, ker je vlado Sadama Huseina zamenjala vlada, ki je ženskam zelo nenaklonjena. Hillary Clinton je prav tako podprla izraelski napad na Libanon poleti 2006, v katerem je življenje izgubilo na stotine žensk, ter konstanto podpirala izraelsko gradnjo zidu okoli Zahodnega brega, izraelsko okupacijo Zahodnega brega in napade na Gazo, zaradi katerih že desetletja trpi palestinsko prebivalstvo, kjer ženske pomenijo velik delež.

Kritiki ji prav tako očitajo podporo povečanju porabe za vojaške namene in širitev ameriške hegemonije. Njeno dosedanje delo na področju človekovih pravic in mednarodnega prava kaže na to, da je njen interes za zaščito najbolj občutljivih majhen (Zunes, 2008). Poleg (pre)majhnega interesa in

¹⁹ Na predsedniških volitvah leta 1992 je republikanski predsedniški kandidat in dotedanji predsednik George Bush starejši dobil 38 odstotkov ženskih glasov, preostalih 17 odstotkov pa je dobil neodvisni kandidat Ross Perot (Jeffreys:Jones, 1995: 194).

aktivnosti na področju ženskih pravic in izboljšanja položaja žensk po svetu Hillary Clinton pogosto očitajo tudi podporo politiki bivšega predsednika Busha ml. Kot že omenjeno, je bila Hillary Clinton ena tistih, ki so v Senatu podprli napad na Irak, prav tako je skorajda popolnoma zastopala stališča Busheve administracije do iranskega jedrskega programa (Zunes, 2007).

Po drugi strani pa številni avtorji Hillary Clinton ocenjujejo kot osebnost, ki bo aktivno branila ženske pravice in položaj žensk po svetu ter vodila drugačno zunanjo politiko od njene predhodnice Condoleeze Rice. Obdobje, ko je bila prva dama ZDA, naj bi pričalo o takšni usmeritvi. Najboljši primer je vsekakor politično zelo prepoznaven nastop na Četrtni svetovni konferenci OZN o ženskah leta 1995 v Pekingu.

Kljub temu da je za nami le nekaj mesecev nove Administracije, pa so se v ameriških medijih začeli pojavljati članki, ki govorijo o periferni vlogi Hillary Clinton v ameriški zunanji politiki in pozivajo predsednika Obamo, da Hillary Clinton »sname burko« oz. da Hillary ne obravnava kot svojo »savdsko zunanjepolitično soprogo« (Brown, 2009). Hillary je na primer ostala doma, medtem ko je predsednik Obama obiskal kar nekaj pomembnih svetovnih mest (destinacij), nekatera veleposlaniška mesta pa so zasedle osebe, za katere je znano, da niso bile izbira državne sekretarke. Hillary Clinton je šele po šestih mesecih vodenja ameriške diplomacije imela svoj nastop, v katerem je predstavila poglede na ključna vprašanja ameriške zunanje politike. Strokovnjaki so njen govor pozitivno ocenili, problem je bil le v tem, da je naletel na zelo ozko medijsko pokritost, saj je govor prenašalo le nekaj televizijskih postaj in predsednik Obama je sočasno predstavljal svoj program zdravstvenega zavarovanja (Schmitz, 2009).

Poleg imenovanja državne sekretarke je omembe vredno tudi imenovanje, ki smo mu bili priča pred kratkim. Gre za Melanne Verveer, ki je bila junija letos (2009) imenovana za veleposlanico za globalna ženska vprašanja, prvo tovrstno veleposlanico v zgodovini ameriške diplomacije.

Na koncu naj omenimo še Susan Rice, novo veleposlanico ZDA pri OZN v New Yorku, ki pa ni v nikakršni sorodstveni povezavi s Condoleezo Rice. Susan je znana kot varovanka nekdanje državne sekretarke Madeleine Albright. Bila je najmlajša namestnica državne sekretarke v zgodovini zunanje politike ZDA, ko jo je predsednik Clinton leta 1997 imenoval za namestnico državne sekretarke za afriške zadeve. Na tem delovnem mestu je bila vse do leta 2001. Susan Rice mnogi imenujejo »*tough cookie*«, saj je znana po svoji trdi in avtoritarni držji. Svojo lojalnost predsedniku Obami je pokazala že v zgodnjem obdobju izbiranja demokratskega predsedniškega kandidata. Več kot dve leti je bila del najožjega kroga Obamovih svetovalcev na področju zunanje politike (Savage, 2008). V času predsedniške kampanje je skupaj z Anthonyjem Lakom, prvim svetovalcem za nacionalno varnost v času Clintonove administracije, vodila skupino 300 svetovalcev predsedniš-

kega kandidata Baracka Obame na področju zunanje politike (Bumiller, 2008). Skratka, gre za osebo z bogatim znanjem in številnimi izkušnjami na zunanjepolitičnem področju, tako da poznavalci ameriške diplomatske scene pričakujejo pogoste »napetosti« v odnosu med tako močnima osebnostma, kot sta Susan Rice in njena »nadrejena« Hillary Clinton.

Izkušnje »dobrih praks« – prednosti spolno uravnoveženega delovanja diplomacije

Večje število žensk v zunanji politiki je ključnega pomena za globalno človekovo varnost, še posebej v sedanjem obdobju, ko je zunanja politika osrednjih svetovnih velesil, prvenstveno ZDA, usmerjena predvsem v vojaške spopade in konflikte. Ženske bi lahko s svojimi aktivnostmi in drugačnim pristopom pripomogle k povečanju varnosti vseh. V ključnih področjih zunanje politike, ki zadevajo življenje vseh ljudi (vojne, trgovina z orožjem, globalna trgovina, mednarodne investicije itd.), so ženske, njihove vrednote, potrebe in kreativne rešitve skorajda odsotne.

Analiza stanja v ameriški diplomatski mreži kaže na to, da v vsebinski usmeritvi obstaja kontinuiteta, ki je povezana z vertikalno spolno segregacijo oz. s tem, da ženske ne zasedajo vplivnejših veleposlaniških mest znotraj ameriške diplomatsko-konzularne mreže. Nobena ženska ni namreč zasedala veleposlaniškega mesta v državah, ki imajo za ZDA največji gospodarski in politični pomen (npr. Kitajska, Rusija, Nemčija, Južna Koreja, Japonska, Savdska Arabija, Egipt, Izrael, Turčija, Indija, Španija, Kanada, Mehika) oz. ni bila vodja ameriških misij pri EU in zvezi Nato v Bruslju, pri mednarodnih organizacijah na Dunaju in v Ženevi.

Iz uradnih virov vseh ameriških predsednikov, ki so predsedovali ZDA v zadnjih dveh desetletjih, je razvidno, da so podpirali vlogo in položaj žensk v ameriški politiki. Neuradni podatki kažejo nekoliko drugačno sliko, predvsem pri predsedniku Georgeu Bushu ml. Nedvomno pa je bila vloga žensk najbolj prepoznavna v času predsedovanja predsednika Billa Clintona. Največ zaslug gre velikima zagovornicama žensk in njihovih pravic, takratni prvi dami Hillary Clinton in takratni državni sekretarki Madeleine Albright. Madeleine Albright je s svojimi nastopi pripomogla k temu, da sta bila problematika zastopanosti žensk v ameriški administraciji in položaj žensk povsod po svetu kar se da v ospredju. Žal pa tudi Madeleine Albright ni uspelo potisniti ženske teme v središče ameriške diplomacije. Madeleine Albright je namreč znana po tem, da je »potisnila« ZDA v Kosovo oz. na Balkan (napad zveze Nato). Ta konflikt mnogi imenujejo »Madeleinina vojna«.

Ženske, kot so bile voditeljica ameriške delegacije pri OZN v času predsednika Ronalda Reagana Jeane Kirkpatrick, prva ženska kandidatka za mesto podpredsednice ZDA Geraldine Ferraro, nekdanja prva dama in

sedanja državna sekretarka Hillary Clinton, nekdanja državna sekretarka Madeleine Albright in bivša svetovalka za nacionalno varnost predsednika Georgea Busha ml. ter njegova državna sekretarka Condoleezza Rice, so s svojim delovanjem pripomogle k spreminjanju tradicionalnih vzorcev delovanja na tem področju. Ne glede na povečano število žensk na višjih mestih v zunanji politiki ZDA pa ni prišlo do sprememb v temeljnih usmeritvah ameriške zunanje politike. Še posebej je to razvidno, če podrobneje pogledamo delo državne sekretarke CondoleeZZe Rice, ki je znana po svoji trdi in neizprosni drži in politiki, ki ni v skladu s tradicionalnimi zavzemanji ženskih predstavnic za mirno reševanje sporov, zmanjševanje oboroževanja itd. Položaj in zastopanost žensk v ameriški zunanji politiki sta se v obdobju zadnjih dveh desetletij izboljšala, vendar to ni vplivalo na temeljno usmeritev zunanje politike. To pa hkrati kaže na še vedno dejansko prevladujoča moška merila v določanju vsebinske usmeritve zunanje politike ZDA oziroma na to, da je proces razkroja moškosrediščne organizacije življenja znotraj in zunaj meja ZDA na začetku (Božović, 2004: 79).

Sklepna misel ali kako naprej

386

S pomočjo dosedanjih izkušenj iz držav, kjer je zastopanost žensk v diplomaciji na višji ravni, lahko potegnemo naslednje nasvete za izboljšanje položaja žensk v zunanjepolitični sferi po svetu (Izhevskaja, 2004: 91–92):

- opozarjati diplomatske mreže, kjer v veliki večini držav dominirajo moški, na t. i. »gender« teme, da bi jih tako spodbudili, da identificirajo morebitne rešitve obstoječih problemov, ki izhajajo iz razlike v spolih. Poudarek bi moral biti na razpravi o tem, kako se boriti proti stereotipom, in na oblikovanju čim učinkovitejših strategij za doseg enakovarnosti spolov;
- spodbujati vlade, da zagotavljajo uravnoteženo zastopanost moških in žensk v diplomatski mreži in pomagajo ženskim diplomatkam, da uskladijo diplomatske kariere z zasebnim življenjem;
- zastopati ženske interese v politiki s tem, da se ženskim predstavnicam olajša dostop do diplomatske izobrazbe;
- oblikovati mrežo ženskih diplomatk z namenom izmenjave izkušenj;
- predlagati organizacijo bilateralnih ministrskih konzultacij o enakopravnosti spolov v diplomatski službi;
- okrepiti vlogo žensk v mednarodnih organizacijah.

Ob teh možnih ukrepih lahko pričakujemo, da se bo tudi v diplomaciji postopno izboljševal položaj žensk in se zmanjševala neenakost po spolu glede na spreminjanje v širšem družbenem okolju. Kolikor bolj bo celovito in usklajeno družbeno prizadevanje usmerjeno v to, da se »ženska« vpraša-

nja premaknejo iz obrobja v središče političnega delovanja na vseh ravneh, da vprašanja »narejanja ljudi« ne bodo manj pomembna od pobijanja ljudi in uničevanja naravnega okolja, toliko večja bo tudi enakost spolov v diplomatski dejavnosti.

Za pričakovanja glede prihodnjega razvoja je pomembno, da je kljub vsem oviram že preseženo izhodiščno stanje, da so raziskovalno potrjene nekatere novosti vstopanja žensk v diplomacijo in da obstaja več vzornic, po katerih se lahko zgledujejo sedanja dekleta in mlade ženske.²⁰ Preprosta ugotovitev, da so lahko »današnje deklice jutrišnje voditeljice« (Paxton in Hughes, 2007: 313) vnaša vsaj kanček optimizma ob sicer prevladujočih pesimističnih napovedih (in prevladujoči praksi) razvojnih možnosti obstoječih družb.

LITERATURA

- Antić G., M. (2000): »Ne-srečno razmerje: strankarska politika in ženske v državah vzhodne srednje Evrope.« *Družboslovne razprave* XVI, 34–35: 127–139.
- Božović, Maja (2004): *Položaj žensk v ameriški administraciji v zadnjih dveh desetletjih (študija primera: ženske v zunanji politiki ZDA)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Crompton, R.(2006): *Employment and the Family. The Reconfiguration of Work and Family Life in Contemporary Societies*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paolo: Cambridge University Press.
- Hoff-Wilson, Joan (1992): Conclusion: Of Mice and Men. V Edith P. Crapol (ur.) *Women and American Foreign Policy (lobbyists, critics and insiders)*, 173–188, Wilmington: A Scholarly Resources Inc.
- Izhevska, Tetiana (2004): Conclusions and recommendations. *Seminar on Women in Diplomacy*, 28. 10.: 87–92.
- Jazbec, Milan (2009): *Osnove diplomacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jeffreys-Jones, Rhodri (1995): *Changing Differences, Women in the Shaping of American Foreign Policy, 1917–1994*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Jogan, M. (1986): *Ženska, cerkev in družina*. Ljubljana: DE.
- Jogan, M. (1990): *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Jogan, M. (2001): *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jogan, M. (2005): »Katoliška cerkev in diskriminacija žensk«. *TiP* 42, 4–6: 594–605.
- Ketokoski-Rexed, Anja-Riitta (2004): Equal opportunities and women's participation in diplomacy: stereotypes and obstacles. *Seminar on Women in Diplomacy*, 28. 10.: 27–30.
- Kreisky E. in Schröcker B. (1984): »Objektivere und subjektivere Nachrichten von einer Minderheit: Frauen in der Politikwissenschaft«. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 4: 397–412.

²⁰ »A pure role model effect of women« glede udeležbe žensk v politiki je potrdila obsežna raziskava Christine Wolbrecht in Davida Campbella v 27 državah leta 2005. (Paxton in Hughes, 2007: 313)

- Paxton, Pamela and Hughes, Melanie M. (2007): *Women, Politics and Power. A Global Perspective*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications Ltd.
- Posebni ukrepi za zagotavljanje enakosti žensk in moških*. (2003): Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za enake možnosti.
- Pot k enakosti spolov*. (2007): Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za enake možnosti.
- Smith, S. in Owens, P. (2007): »Alternativni pristopi v mednarodni teoriji«. V učbeniku *Uvod v mednarodne odnose* (ur. John Baylis in Steve Smith): 349–378. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Smrke, M. (2000): *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vianello, Mino and Moore, Gwen et al. (2004): *Women and Men in Political and Business Elites. A comparative Study in the Industrialized World*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications Ltd.

GRADIVO Z MEDMREŽJA

- Bumiller, Elisabeth (2008): »A Cast of 300 Advises Obama on Foreign Policy«, www.nytimes.com/2008/07/18/us/politics/18advisers.html (9. 4. 2009).
- Brown, Tina (2009): »Obama's other wife«, www.thedailybeast.com (17. 7. 2009).
- Chang Bloch, Julia (2004): »Women and Diplomacy«, www.americanambassadors.org/index.cfm?fuseaction=publications.article (2. 8. 2007).
- Savage, Charlie (2008): »Susan E. Rice«, www.nytimes.com/2008/11/07/us/politics/06rice.htm (9. 4. 2009).
- Schmitz, Gregor Peter (2009): »Fighting for influence in Obama's White House«, www.spiegel.de/international/world (17. 7. 2009).
- Sharma, Ritu (2003): »U.S. Foreign Policy Flouts Gender Equity Laws«, www.womensenews.org/article.cfm/dyn/aid/1244/context/archive (19. 3. 2004).
- Zunes, Stephen (2007): »Hillary Clinton on Military Policy«, www.fpfif.org/fpiftxt/4811 (9. 4. 2009).
- Zunes, Stephen (2008): »Sexism, the Women's Vote and Hillary Clinton's Foreign Policy«, www.commondreams.org/print/27363 (9. 4. 2009).